

3. Catford J.C. A Linguistic Theory of Translation / J.C. Catford. – London: Oxford University Press, 1965. – 105p.
4. Newmark P. Approaches to Translation / P. Newmark. – Hertfordshire: Prentice Hall, 1988. – 210p.
5. Nida E. A. Toward a Science of Translating, with Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating / E. A. Nida. – Leiden: Brill, 1964. – 328p.
6. Proshina Z. Theory of translation (English and Russian) / Z. Proshina. – Vladivostok: Eastern University Press, 2008. – 276p.
7. Зуброва О. Способи утворення нових одиниць сучасної англійської комп'ютерної лексики / О. Зуброва // Південний Архів. Філологічні науки. – Херсон, 2009. – Вип. 45. – с. 169-173.

Резюме

Статтю присвячено перекладу англійських комп'ютерних текстів засобами української мови. Особлива увага надається аналізу граматичних перекладацьких трансформацій. У статті розглянуті такі граматичні трансформації як субституція, транспозиція, еліпсис та додавання. Найбільш поширеною граматичною трансформацією у досліджуваному матеріалі виявилася субституція. Було встановлено, що між технічними комп'ютерними текстами англійської і української мовами існують значні граматичні відмінності, зумовлені особливостями граматичної будови, нормами і традиціями письмового наукового мовлення.

УДК 811' 11'37

ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДНИХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Сидоренко О.А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Усебічні аспекти суспільно-політичної термінології (далі СПТ) розглядається багатьма дослідниками, у площині лексико-семантичних особливостей – О. Шейгал, М. Брейтер, Н. Клушина, Г. Солганик, І. Холявко, структурно-композиційних особливостей – С. Потапенко, А. Стриженко, функціональних особливостей – М. Володіна, Б. Зільберт, Т. Чернишова та інші.

Проте питання про сутність функціонально-семантичних особливостей складних СПТ надалі залишається дискусійним, що зумовлює актуальність цієї статті.

Актуальність полягає у тому, що семантичний та особливо функціональний рівні дослідження складних СПТ на сучасному етапі розвитку термінознавства набувають все більшої значущості, визначається загальним зацікавленням лінгвістів до комплексного вивчення фахової лексики.

Мета статті полягає у визначенні функціонально-семантичної сутності складних СПТ його мовних засобів вираження у професійному англomовному дискурсі. Реалізації цієї мети передбачає розв'язання **завдання**, яке полягає у розкритті смислового наповнення домінанти, ролі функціонального потенціалу компонентів складних СПТ тощо.

Новизна полягає у тому, що у статті здійснено спробу комплексного підходу до аналізу глибинних семантичних структур СПТ, їх домінантних концептів у межах інваріантної структурно-композиційної моделі складних СПТ.

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на значну зацікавленість до складних термінологічних одиниць: (О. Боровська, А. Д'яков, Т.Кияк, О. Лисенко, А. Олійник, Г. Онуфрієнко, В. Пілецький, Г. Сергєєва та ін.), на сьогоднішній день ця проблема не одержала відповідної структурно-морфологічної та функціонально-семантичної характеристики. Словосполучення в якості термінів, їх специфіка і місце серед інших усталених словосполучень недостатньо вивчене в лінгвістичній науці. Перш ніж перейти до опису структурно-морфологічних і функціонально – семантичних особливостей складних слів-термінів коротко зупинимось на деяких проблемах словоскладення, які мають прямий стосунок до досліджуваної проблеми.

Під складними термінами розуміємо номінативні одиниці котрі складаються із кількох самостійних елементів мови. Попри їх структурно-семантичну багатогранність, складні терміни володіють загальною рисою лексичного членування, як складні номінативні одиниці семантичної структури.

Лексичне і синтаксичне членування є специфічною рисою багатьох складних слів-термінів, де роздільність є основною якістю термінологічного найменування. Як справедливо зауважує Г. Винокур, дійсно існує потреба висловити дві ідеї в одному слові. В термінології важливо зберегти внутрішню форму показати, що відповідне поняття є не простим а певним відношенням між двома іншими поняттями [Винокур 1939: 3–35]. Такими термінами є як раз складні слова в котрих чітко зберігаються семантичні відношення між їх компонентами. Вони є саме тими розчленованими термінологічними одиницями котрі позначають наукові поняття здатні окремо вказати на його відношення до іншого поняття, властивості, якості тощо. Наприклад: *political equality* – *політична рівність*; *social security (safety)* – *соціальна безпека*.

Так, в лінгвістичній літературі висловлюється думка, що в англійському фаховому дискурсі, термінологічний фонд поповнюється за рахунок ідіоматичних та не ідіоматичних складних слів: *statesman* – *державний, політичний діяч* – де завдяки переосмисленню другого, або першого компонента, значення усього

складного терміна не виводиться із значення складних частин, *working class* – *суспільний лад*, де значення складних слів повністю виводиться із значень їх складових частин.

Ідіоматичні складні слова іменують поняття компактно, не розчленовано щодо їх окремих ознак, в той час як не ідіоматичні іменують розчленовано. За нашими спостереженнями, ідіоматичні складні слова утворюють основну масу стійких одиниць мови, що фіксуються словниками. Це переважно оказіональні, ситуативні складні терміни, що позначають, як правило, поняття з їх випадковими “факультативними” ознаками [Янков 2004: 78]. Для прикладу оказіональні метафоризовані номени: *political killer; to crush down opposition, speechwriter, oligarch, political harem*, що позначають поняття з характерними, з точки зору даної наукової теорії ознаками, їх системними відношеннями до інших понять.

За твердженням, М.Д. Степанової, цільність номінації складних термінів не порушується, оскільки перший компонент виражає постійну, якісну ознаку поняття як рівноцінні структурно-семантичні синоніми [Степанова, Шрамм 1980: 289]. Так, наприклад: *production anarchy* – *анархія виробництва* можемо передати терміносполученням *anarchy in the production*. Однак, не дивлячись на те, що складні терміни повністю зберігають значення, що впливають з їх складових частин, значна частина з них все ж зазнає певної смислової зміни.

З точки зору структури та семантичного наповнення, не усі складні слова СПТ утворюються як терміни, оскільки серед них знаходимо ті, що дійсно виникли спеціально як терміни шляхом словоскладення загальноживаної лексики і використання їх вже в якості термінів. У процесі словоскладення СПТ отримує додаткову можливість для простих термінів поєднуватись шляхом комбінацій термінологічних і часто не термінологічних компонентів: *to null the treaty; to hold his office; to adopt a decision on cooperation*.

Аналіз складних слів за наявності в їх структурі термінологічних і не термінологічних компонентів дає можливість виявити продуктивні шляхи окремих структурно – семантичних типів СПТ. Їх семантичні і функціональні особливості, взаємодію з іншими структурно-семантичними типами термінів, а також із словниковим фондом загальнолітературної англійської мови [Алефиренко 1982: 62]. Так, *state property* – *property of the state* “державна власність” на своєму структурно-семантичному та функціональному рівнях опирається на атрибутивні відношення приналежності до їх компонентів.

Візьмімо, для прикладу, складний термін *party press* – *партийна преса*, де перший компонент у складі цього складного терміна є спеціалізованим експлікатором ознаки, завдяки якій отримують той чи інший відтінок термінологічного значення. Характерною рисою складних слів цього типу є те, що в якості першого компонента можуть виступати як термінологічні так і не термінологічні одиниці різних граматичних розрядів слів, скажімо, атрибутивне у наведеному вище *party press*, та номінативне у наступному контексті – *He refused to be a party to such underhanded schemes*.

Найчисельнішою серед досліджуваного корпусу складних термінів є СПТ з першим компонентом, що відображає загальну тенденцію в англійському термінотворенні. Так, *the outside world* – зовнішній світ вступає у семантичні зв'язки з філософськими термінами “мислення, форми мислення” і синонімічні зв'язки з терміном “буття” реалізує філософське значення *реальний світ, що існує об'єктивно, незалежно від нашої свідомості*. Аналогічно “свідомість” відтворює філософське значення в контексті, де вступає у зв'язки з термінами *being* – *буття*, *nature* – *природа* і синонімічні відношення з терміном *thinking* – *мислення*.

Аналіз досліджуваних складних СПТ засвідчує, що переважна більшість їх утворюється шляхом комбінації термінологічних і не термінологічних одиниць. Тобто, можемо говорити про термін як у межах самих термінологічних одиниць так і способом взаємодії СПТ із загальноновживаною лексикою [Головин, Кобрин 1987: 62].

Спостереження підтверджують, що складні терміни часто експліковані різними граматичними розрядами, що формують їх структурно-семантичні типи головню з номінативних та атрибутивних компонентів: *national animosity; dynamic diplomacy; extensive assistance; social privileges; aggravation of tension; acceleration of relations*.

Академік В.В. Виноградов справедливо вважає, що словосполучення, як і слова є номінативними засобами мови для позначення предметів, явищ, процесів тощо [Виноградов 1954: 67]. Серед досліджуваних нами складних термінів найчисельнішу групу формують іменники, як найтиповіша в номінативній функції категорія, для позначення нових предметів і процесів сфери СПТ: *democracy* – *форма правління, політичний лад, при якому верховна влада належить народові; absolute, pure democracy; constitutional democracy social democracy*.

В ракурсі дослідження складних термінів так само немає чіткого розмежування між фразеологічними та термінологічними словосполученнями. Змішування одних типів усталених словосполучень з іншими триває ще з часів Г.Пауля, котрий без будь якого розмежування розглядав усталені словосполучення з прямим значенням – назви наукових понять [Paul 1986]. Їх традиційно об'єднують в одній групі за принципом не співпадіння між значенням усього з'єднання і значеннями його складових частин: *president's final speech; ambassador's national flag; performance of official duty; atmosphere of good neighborly relations and cooperation*.

Таким чином, спільність термінологічних словосполучень полягає у нерозривності їх фразової структури, що дозволяє їм виступати у мові в готовому вигляді в якості еквівалентів слів, причому більшість таких складних термінів перетворюється, у так звані, *фразеологічні зрощення*. Особливої уваги тут заслуговує думка О.С. Ахманової, котра розрізняє як фразеологічні терміни, за характером номінації цілісні одиниці, так і багато чисельні словосполучення котрі

займають проміжну позицію між вільними словосполученнями і власне фразеологічними одиницями [Ахманова 1957: 178].

З огляду на зазначене вище складні СПТ поділяємо на три групи.

1). галузеві терміни, що складаються з обох членів – термінів і зазвичай зрозумілі лише фахівцям в галузі суспільних наук: *Old Glory; Englishry*.

2). терміни змішаного типу, в котрих лише один член є термінологічним словом: *social safety; political equality*.

3). терміни, що складаються з обох не термінологічних слів: *citizenship; civil society*.

Кожна із цих груп характеризується своїми особливими семантичними властивостями, оскільки за характером номінації терміносполучення є різнотипними одиницями, тобто повністю, частково, і зовсім не членовані. Вони, як зазвичай, зберігають своє структурно-семантичне ядро, як правило це термін який є незмінним інваріантом у різних контекстних варіантах. Так, для прикладу узагальнена сема *політичності* наявна у *political power – argument, situation, struggle, prisoner, rights etc.*

Нами проаналізовано численні терміносполучення в котрих експлікатором диференційної ознаки виступає, прикметник утворений від основи терміна іменника: *antic, classic* за котрими в науковому дискурсі закріпились спеціальні значення “древній”, “класичний”: *antic philosophy – антична філософія; antic slavery – античне рабство; classic antiquity – класична древність; antic world – античний світ* [Hornby 2001].

Окремої уваги заслуговує спосіб суфіксального утворення, який у СПТ є надзвичайно різноманітним за своїм складом та семантичними типами. Так, для прикладу суфікс – *dom* відносимо до групи продуктивних, оскільки за допомогою нього утворюється найбільша кількість складних термінів, передусім іменники у збірному значенні *Kingdom – королівство, королівська влада як територія* утворене від основи *King – король*; суфікс –*ic* для позначення назв наукових дисциплін, вчень або певного виду суспільної діяльності; *logic, dialectic, politic, republic* [NTC 1992].

Зазначимо, що складні терміни утворюються семантичним шляхом, завдяки переосмислення значень, де термін формує семантичне прирощення до уже наявних компонентів. Передусім виокремимо серед них групу термінів в котрих значення виникли в результаті метонімічного перенесення – назви, результату дії, тобто шляхом перетворення процесуального значення у предметне: *constitution – конституція, будова, устрій, організація, уряд, правління; movement – рух-суспільний рух; trend – течія політична – і течія ріки* [NTC 1992].

Сюди також належать випадки перенесення, назв “предметних” слів як от: *суспільно-політичний напрям* і напрям в загальному сенсі *суспільний, державний устрій, порядок*. У всіх наведених вище випадках наявна багатозначність завдяки якій есплікується одне з термінологічних значень. Так, *constitution – конституція і уряд* реалізуються в семантичних взаємозв’язках з іншими значеннями за

допомогою метонімічного перенесення *держава, країна, нація їх конституція, уряд*.

Аналогічні процеси простежуємо на прикладі *history*, де залежно від різних семантичних відношень з іншими термінами та завдяки функціональних особливостей *history* отримує різні термінологічні відтінки.

Безперечно, для виявлення його функціональних особливостей, необхідно врахувати усі моменти семантичного взаємозв'язку *history* з іншими термінами. Так, для прикладу завдяки відношенням його з термінами, що виражають поняття пов'язані з розвитком людського суспільства та його інститутів *history* набуває значення "*історія*" як *процес розвитку суспільства – history of the Middle Ages*. Слід зазначити, що така форма реалізації *history* у значенні "*хід, історичного розвитку*" приховує у собі потенційну можливість виявлення також іншого смислу, а саме "*історія як наука про щось*".

Ще іншу семантико-функціональну реалізацію отримує значення *history* як *певний період або етап людської історії*, оскільки тут мова йде про *періодизацію історії*. Візьмімо *new history* як *новий період в історії*, яке не виявляється у безпосередньому контексті його вживання, а завдяки його відношенням та протиставленням до системного ряду *old history* "*древня історія*". Дійсно, наведені приклади можна розуміти двояко, адже важко збагнути, що приховано за формулою *history of philosophy – історія філософії* як наукова дисципліна чи *історичний хід розвитку філософії*.

Таким чином, найпоширенішим способом творення складних СПТ є не суфіксальні утворення а семантичні, де в якості термінів використовуються вже готові суфіксальні одиниці. Використання загальноновживаних суфіксальних складових для позначення спеціальних термінологічних одиниць утворює їх основну кількість.

Викладене вище дає підстави дійти таких висновків.

Складні терміни в якості СПТ володіють низкою функціонально-семантичних особливостей та відрізняють їх від інших стійких словосполучень. За характером номінації це різнотипні утворення, ступінь семантики та функціонування яких залежить від їх термінотвірних компонентів.

Найчисельнішими і найпродуктивнішими у функціонально семантичному відношенні є синтаксичні типи "*прикметник + іменник*" в той час як семантичний тип "*іменник + іменник*" малочисельні. Усі термінологічні словосполучення володіють спільною структурно – семантичною особливістю.

Англійські складні терміни композиційно формуються із двох великих розрядів: а) прості терміни як структурно-семантичне ядро, на основі котрого утворюється переважна більшість складних термінів. Група простих термінів є найчисельнішою у процесі афіксації і безафіксного термінотворення. Переважна більшість досліджуваних складних термінів виникли семантичним шляхом, головно, способом використання загальнолітературної лексики та утворення безафіксного типу.

Другу за кількістю групу складають первинні терміни зі своїми усталеними суспільно – політичними значеннями, до котрих відносимо терміни запозичені в “готовому вигляді”, тобто такі, котрі з самого початку функціонують в англійській мові як СПТ. До категорії первинних відносимо також терміни утворені від англійських не термінологічних основ за допомогою безафіксного і суфіксального термінотворення. Вторинні терміни складають незначну частину термінів і зустрічаються серед усіх продуктивних типів термінотворення володіючи різною продуктивністю.

За нашими підрахунками, досліджуваний корпус складних СПТ сягає 70% з усіх 340 аналізованих термінів. Таким чином, складні СПТ мають потенційну можливість поповнюватися різними способами з урахуванням ядра усталених первинних термінів.

Окреслені проблеми, пов’язані з вивченням семантико-функціональних особливостей і надалі будуть актуальними і вимагатимуть подальших розвідок.

Література

1. Алефиренко Л.Б. Структурно-семантические свойства синонимических и вариантных однокоренных терминообразований // Структурно – семантические особенности отраслевой терминологии. – Воронеж. 1982 – 184 с.
2. Ахманова. О.С. Очерки по общей и русской терминологии. – М., 1957. – 354 с.
3. Виноградов. В.В. Вопросы изучения словосочетаний. – М., Наука – 1954. – 118 с.
4. Винокур Г.О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии // Труды МИИФЛИ: Сб. статей по языкознанию. – М., 1939 – Г. V. – С. 3–35.
5. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. – М., 1987. – 262 с.
6. Лемов. А.Я. Система, структура и функционирование научного термина (на материале русской лингвистической терминологии). – Саранск, 2000. – 240 с.
7. Снісаренко Я.С. Динамічні процеси у складі СПЛ східнослов’янських мов // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2004. – Вп. 73. – С.47–56.
8. Степанова М.Д. Шрамм А.Н. Введение в семасиологию русского языка. – Калининград. 1980. – 510 с.
9. Янков А.В. Соціально-політичні неологізми в англійському варіанті англійської мови. Структура, семантика, функціонування. – Львів. 2004. – 148 с.
10. Paul H. Prinzipien der Sprachgeschichte, 2 Aufl. – Halle: Max Niemeyer, 1986. – S. 281.

- 11.NTC's MASS MEDIA Dictionary by R.Terry Ellmore. National Textbook Company. – N.Y. 1992. – 500 p.
- 12.Hornby A.S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. – Oxford: Oxford Press, 2001. – 792 p.

Summary

The article is devoted to the research of compound social and political terms. The semantic role of structural components of compound terms in adding and enriching of social and political terminology has been elucidated. There has been pointed out the productive means of suffixal term forming components.

УДК 811.112.2'373.23 : 821.112.2

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ АНТРОПОНІМІВ У НІМЕЦЬКОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ

Скорик А.О.

ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет

Широко розповсюдженим є висловлювання Е. Касіра про те, що людина живе не лише в оточуючому їй Всесвіті, але й у символічному всесвіті, який створений її мовою. Мовні знаки утворюють символічну мережу, в яку входить людський досвід. І саме цей досвід розгортається в процесі ономастичної номінації [1, с. 15].

«Антропоніміка є особливою наукою, бо вона є однією з наймолодших дисциплін, але водночас її корені походять зі стародавніх часів. Отже, антропоніміка – це розділ ономастики, який вивчає власні імена людей, закономірності їх виникнення, функціонування, розвитку та розповсюдження. Ставши власним іменем, слово не мов починає нове життя. У попередньому вигляді воно може зникнути й не вживатися в мові, але ім'я навіть має змогу перейти в інші мови, розірвавши всі зв'язки зі словом, від якого воно було утворено» [3, с. 10].

Антропонім – це не лише слово, яке виділяє певну особистість із кількості всіх подібних йому. Це поняття є набагато ширшим, бо воно несе в собі відображення особливостей предметів, а також ставлення мовця до оточуючої довкілля. Говорячи про історію власних імен, зазначимо, що вона тісно пов'язана з культурою, історією та ідеологією того суспільства, де вони вживаються. Саме